

Робота з обдарованими дітьми

Епоха, що настала, епоха змін, інновацій, епоха інтелекту – диктує свої умови життя, висуває нові вимоги до людини. Якісно нові зміни в суспільстві переконують, що найбільшою цінністю є неповторна людська особистість, з її нахилами, вподобаннями, обдаруваннями. То ж виявлення розумової обдарованості (інтелектуальної, творчої), спеціальних здібностей у дітей, їх розвиток і реалізація є однією з актуальних проблем на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики. Обдарованість – складне багатогранне явище. Кожна обдарована дитина – це індивідуальність, яка потребує особливого підходу. Саме тому навчання і виховання обдарованих учнів необхідно здійснювати з опорою на наступні дидактичні принципи: індивідуалізації та диференціації навчання, довіри та підтримки, що є чи не найголовнішим в вихованні обдарованої дитини, залучення учнів до участі в житті школи та днз.

Важливою практичною проблемою є також виявлення потенційних можливостей розвитку дитини. Обдаровані діти виділяються рядом характерних особливостей, таких як: хороша пам'ять, особистий світогляд, дуже активні і постійно знаходяться в певній діяльності, настирливі в досягненні результату у сфері, яка їх цікавить, для них характерний творчий пошук, вміють критично оцінювати навколишню дійсність, прагнуть проникнути в суть речей і явищ, вміють фантазувати, з задоволенням виконують складні довгострокові завдання, вміють розкривати взаємозв'язки між явищами і сутністю, індуктивно і дедуктивно думати, маніпулювати логічними операціями, систематизувати, класифікувати і узагальнювати їх.

Однією з найважливіших умов розвитку обдарованості дітей є формування пізнавального інтересу, що є підґрунтям до розвитку пізнавальної активності. Під впливом пізнавального інтересу з'являються такі важливі компоненти активного й ефективного навчання як активний творчий пошук, здогад, дослідницький підхід, готовність до розв'язування складних задач. Обовязковою передумовою розвитку обдарованих малюків, як на уроці так і в позаурочний час повинна виступати проблемність викладання. Творчість учнів, новизна і оригінальність їх навчальної діяльності проявляються тільки тоді, коли вони самостійно ставлять проблему і знаходять шляхи її розв'язання. При цьому слід прагнути до постійного рівня творчості обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів діяльності щоб отримати позитивний результат.

У талановитих дітей дуже часто існують значні труднощі особистісного розвитку, які виражаються в проблемах спілкування з однолітками,

недостатньої сформованості вольових звичок і в цілому навичок саморегуляції. Часто виникають труднощі пізнавального розвитку, зокрема, недостатня зрілість пізнавальної потреби (гедоністичний характер пізнання) і орієнтація на пізнавальне засвоєння, що завдає шкоди творчій активності. Загально відомо, що можна виділити декілька напрямків у доборі організаційних форм навчання обдарованих дітей. Наприклад, у США існують такі підходи: навчання обдарованих дітей у межах звичайного класу, але за індивідуальними програмами; створення для обдарованих дітей спеціальних класів у структурі звичайної школи; організація спеціальних шкіл. Виявлення, розпізнавання великих можливостей розвитку дитини в майбутньому є важливою проблемою педагогічних працівників. Існує багато методик, які допомагають пізнати творчу, обдаровану дитину з креативністю її мислення. Зокрема:

- "Анкета з визначення здібностей учнів" за методикою американських вчених Хаана і Кафа. Дана анкета допоможе визначити на основі співставлення з інтересами однолітків особливості спрямованості характеру даної особистості.

- Методика "Неіснуюча тварина" допоможе визначити, наскільки в дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан.

- Методика "Віддалені асоціації" невербальна модифікація тесту А. Медніка виявить оригінальність і гнучкість мислення, уміння перекомбінувати дані елементи в нові комбінації.

- Методика "Прогресивні матриці Равена" допоможе визначити рівень аналітико-синтетичних умінь.

- Тест "Не прогав вундеркінда!" допоможе батькам виявити та розвинути приховані здібності та задатки дитини.

- Методика Векслера допоможе визначити рівень інтелектуальних здібностей.

- Методика Кетелла допоможе оцінити інтелектуальні можливості дитини.

- Методика Айзенка допоможе визначити рівень інтелекту.

- Методика "Особливості творчої уяви" (В.Ф.Маценко) допоможе виявити рівень словесно-логічного мислення.

Важливе місце в психодіагностиці творчих можливостей дитини займають роботи американського психолога Дж. Гілфорда, який виділив два типи мислення: конвергентне (послідовне, логічне, односпрямоване) і дивергентне (альтернативне, таке, що суперечить логіці). Більшість психодіагностичних тестів креативності орієнтовано на виявлення здібностей людини до дивергентного мислення. Серед творців теорій і тестів

креативності для дітей найбільш відомим в сучасній психології є Поль Торренс, який визначав креативність як природний процес, що породжується сильною потребою людини в знятті напруження, що виникає в ситуації невизначеності або неоднозначності.

В роботі з обдарованими дітьми особливу увагу слід звернути на такі моменти: повне задоволення запитів дітей у поглибленому вивченні предметів на основі широкого ознайомлення їх із сучасною наукою; створення умов для задоволення їх різнобічних пізнавальних інтересів і водночас для розвитку здібностей, виявлених у певній галузі діяльності; забезпечення можливостей для широкого вияву елементів творчості в навчальній і позашкільній роботі; залучення їх до надання допомоги своїм одноліткам у навчанні, в розвитку навчальних можливостей; запобігання розвитку в них переоцінки своїх можливостей, лінощів через систематичну недовантаженість. Форми роботи з цією категорією дітей — групові та індивідуальні заняття на уроках і в позаурочний час, факультативи. Важливим елементом в роботі також є те, що дітей потрібно підготувати психологічно до наполегливої праці. Вони мають усвідомити, що розвинути здібності й досягти успіху можуть лише ті, хто готовий подолати труднощі. Брак таланту пояснюється не збідненою людською природою, а відсутністю сильних натур, здатних виявити мужність, наполегливість, сувору дисципліну в самоосвіті, самовихованні, в критичному самоосмисленні загальноприйнятих норм, стереотипів, у захисті нового.

Розвиток обдарованих дітей гальмується через: відсутність соціально-матеріальної бази, потрібної для вияву різнобічних талантів дітей, їхньої творчості; формалізовану, механізовану та автоматизовану систему навчання; поневолення дитячої обдарованості бездуховною масовою культурою; відсутність психологічної допомоги дітям у подоланні комплексу неповноцінності. У вихованні цієї категорії дітей особлива відповідальність лягає на сім'ю. Неправильний підхід до талановитих дітей у родинному колі, їх обожнювання призводять до негативних наслідків. А. Макаренко у своїй «Книзі для батьків» наводить цікавий приклад виховання єдиного сина в сім'ї. Завдяки детально продуманій системі виховання Вітько швидко випередив однолітків у навчанні. У п'ять років він правильно говорив російською і німецькою мовами, в десять — почав знайомство з класичною літературою, у дванадцять — читав в оригіналі Шекспіра, «перескочив» через десятий клас, а в сімнадцять вступив на фізико-математичний факультет університету, вразивши професорів своєю обдарованістю та ерудицією. Проте він сформувався як егоїст, холодний цинік, байдужий до всього і до всіх. Головним для нього був він сам, його успіхи й задоволення.

Тому так бездушно відмовляється він принести з аптеки ліки хворому батькові. Головним для нього був він сам, його успіхи й задоволення.

Цікавою є також і зарубіжна практика роботи з обдарованими дітьми. Наприклад в школах Англії надають великого значення роботі з ними. Передусім цьому сприяє жорстка диференціація навчання і раннє виявлення обдарованості; надання допомоги сім'ям з низьким рівнем доходів для оплати навчання дітей у приватних школах з тим, щоб допомогти обдарованим дітям з робітничого середовища здобути найкращу освіту; створення гомогенних груп, в яких є змога ефективніше організувати навчання обдарованих; індивідуальний підхід у навчанні, гнучкість навчального розкладу; створення міжшкільних спеціальних курсів для обдарованих дітей; прискорене засвоєння курсу школи чи окремих курсів; використання найсучасніших технічних засобів у навчальному процесі, насамперед комп'ютерів, дослідницького та проблемного методів навчання, а також методу проєктів, що самостійно розробляються, організація конкурсів та олімпіад.

Сучасні дослідження, проведені відомим психологом А. Барком, містять цікавий матеріал для доповнення рекомендацій батькам і педагогам з питань виховання обдарованої дитини, проте і не вказувати надмірних захоплень її обдарованістю. Не можна перетворювати життя людини в інструмент захоплення батьківських амбіцій, слід створити всі умови для розвитку таланту, але не нав'язувати дитині своїх захоплень, не примушувати досягти неперевершених результатів, не перевантажувати. Все це може відбитись негативно на дитині, стати причиною неврозу, психічного захворювання або ж розвинути в дитини пихатість і притензійність. Обдарована дитина, як правило, сама заявляє про себе, ускладнюючи життя самовпевнених консервативних дорослих. В ідеалі ж, констатує теоретична педагогіка, кожна розумово повноцінна дитина по-своєму талановита, і вихователь повинен проникнути в внутрішній світ кожного вихованця. Недоцільно підганяти всіх дітей під одну мірку. Це призводить до духовного рабства. На думку Г. Песталоцці, навіть однакова любов до дітей не має заступати індивідуальностей. Тому система орієнтована на виховання обдарованої дитини позитивно вплине на пробудження і розвиток природних задатків кожного малюка.